

GRAMMATISK LATINSK TERMINOLOGI

Eva Tidner 2018

Studier i grammatik utvecklades ur den grekiska logiken och vidare hos de grekiska stoikerna och kom till Rom under 2:a århundradet f.Kr. Den grammatiska terminologin består därför till största delen av latinska översättningar av grekiska benämningar såsom $\pi\tau\tilde{\omega}\sigma\iota\varsigma$ = *casus* = fall, $\sigma\upsilon\zeta\upsilon\gamma\acute{\iota}\alpha$ = *coniugatio*, $\pi\rho\omega\sigma\omega\delta\acute{\iota}\alpha$ = *accentus* = till sång. Men då det gäller fall där grekiskan och latinet skiljer sig såsom accentlära, bruket av artiklar och ablativ, blev det knepigare och romarna måste ta till egna uttryckssätt. Författaren och vetenskapsmannen Varro, som skrev en bok om det latinska språket, kallade ablativ ”*sextus casus, qui est propius Latinus*” (det sjätte kasus som är speciellt för latin).

Här nedan följer förklaring till en del vanliga latinska grammatiska termer:

1 NOMEN	<i>nomen, nominis</i> n. ’namn’ gemensamt namn för substantiv och adjektiv
2 SUBSTANTIV	<i>nomen substantivum</i> , av efterklass. <i>substantia</i> ’tillvaro, väsen’ av <i>sub</i> ’under’ + <i>stare</i> ’stå’
Deklination	av <i>declinare</i> ’böja, avvika’
3 KASUS	av <i>casus, casus</i> m. ’fall’ till <i>cadere</i> ’falla’; ty. <i>Fall</i>
Nominativ	av <i>nomen, nominis</i> n. ’namn’ och <i>nominare</i> ’namnge’ och anger på detta sätt ordets subjektsform, grundform, benämning, vilket ord det är frågan om. Suffixet <i>-ivus</i> lades till verbens perfektparticipstam och betecknar ett tillstånd såsom ett presens particip och är mycket vanligt i grammatiska begrepp.
Genitiv	av <i>genus, generis</i> n. ’kön, släkt, slag’ utmärker släkte och därmed också tillhörighet, genitivens basfunktion
Dativ	<i>casus dandi</i> eller <i>dativus</i> är bildat av <i>dare</i> ’ge’
Ackusativ	är en term som uppkommit genom en felöversättning, <i>casus accusativus</i> , av motsvarande grekiska term ($\pi\tau\tilde{\omega}\sigma\iota\varsigma$) $\alpha\iota\tau\iota\alpha\tau\iota\kappa\acute{\eta}$ av $\alpha\iota\tau\iota\alpha$ ’orsak, föremål, tillfälle, objekt’, latinets <i>causa</i> , men som <u>också</u> kan betyda ’brott, beskyllning, anklagelse’.
Ablativ	av <i>ablatus</i> , perfekt particip av <i>auferre</i> , (<i>ab+ferre</i>) ’bära från’, anger alltså ett avlägsnande liksom separativ av <i>separare</i> = ’para isär’, avskilja. Det var i latin ablativens ursprungliga användningsområde. Så småningom infogades kasus instrumentalis (av <i>instrumentum</i> ’redskap, tillbehör, utrustning’, dvs. verktygsanvändning ’med’ eller ’genom’ något) och lokativ av <i>locus</i> ’plats’ dvs. platsangivelse ’på’, ’i’ något i begreppet ablativ.
Vokativ	<i>casus vocativus</i> eller <i>casus vocandi</i> , av <i>vocare</i> ’kalla’ är ett kasus, som används när man tilltalar eller kallar på någon.

4 NUMERUS	av <i>numerus</i> , <i>-i</i> m. antal
Singularis	(dissimilation av <i>singulalis*</i>) 'ensam, enstaka', av <i>singulus</i> 'enstaka'
Dualis	tvåtal, av <i>duo</i> 'två'
Pluralis	flertal, av <i>plus</i> , <i>pluris</i> 'fler'

5 GENUS	<i>genus</i> , <i>generis</i> n. 'kön, härkomst, släkte, slag'
Maskulinum	<i>masculus</i> diminutiv av <i>mas</i> , <i>maris</i> 'manlig, av hankön'
Femininum	<i>femininus</i> av <i>femina</i> , <i>-ae</i> f. 'kvinna, hona'
Commune	'gemensamt' används då substantivet kan vara både maskulinum och femininum (maskulinum och femininum har samma ändelse.) I svensk grammatik använde man förr termen <u>reale</u> av <i>res</i> 'sak' för ett "utrum" som inte var en levande varelse.
Utrum	'endera' (könet)
Neutrum	'ingetdera' (könet)

6 Artikel	<i>articulus</i> 'litet led', diminutiv av <i>artus</i> 'led'
------------------	---

7 ADJEKTIV	<i>nomen adiectivum</i> , ett ord som kan läggas till som bestämning; av <i>adiicere</i> 'lägga till'
Positiv	<i>gradus positivus</i> , grundformen, något som ligger, något givet; perfekt particip av <i>ponere</i> , 'sätta, ställa, lägga'
Komparativ	<i>gradus comparativus</i> av <i>comparare</i> 'jämföra' formen som jämförs med grundformen
Superlativ	<i>gradus superlativus</i> av <i>superferre</i> 'bära, föra, lyfta över'

8 ADVERB	<i>adverbium</i> 'till verb', ord som är bestämning till verb, senare även till adjektiv och andra adverb
-----------------	---

9 PRONOMEN	'i stället för <i>nomen</i> '
Demonstrativ	av <i>demonstrare</i> 'noga visa, bestämma'
Determinativ	av <i>determinare</i> 'avgränsa, fastställa, bestämma' av <i>terminus</i> 'gräns' Fastän dessa termer betyder ungefär samma sak har numera determinativa pronomen blivit en underavdelning av 'demonstrativa'.
/In/definit	'/o-/avgränsad, /o-/bestämd'
Interrogativ	av <i>interrogare</i> 'fråga'
Korrelat	av <i>con</i> 'med, samman' + <i>referre</i> 'återbära, hänföra', <i>korrelativa</i> ord är ord som hänvisar till varandra
Possessiv	av <i>possidere</i> 'besitta, äga'
Reciprok	<i>reciprocus</i> 'tillbakaströmmande' av <i>reciprocare</i> 'röra fram och tillbaka', fig. 'stå i växelverkan' av <i>recus*</i> 'tillbaka' och <i>procus*</i> 'fram'. Jfr <i>re-</i> åter och <i>procer</i> 'framstående, förnäm'.
Reflexiv	'tillbakasyftande' av medeltidslat. <i>reflexivus</i> 'tillbakaböjande' av <i>reflectere</i> 'böja tillbaka'
Relativ	medeltidslat. <i>relativus</i> av <i>referre</i> i betydelsen 'hänföra, leda tillbaka till'

10 VERB	av <i>verbum</i> 'ord', grekiskans $\rho\eta\mu\alpha$. Oftast satsens väsentligaste ord som berättar vad som sker.
Konjugation	<i>coniugatio</i> 'sammanokning, förbindelse' av <i>coniugare</i> 'sammanoka, hopbinda', i detta fall verbböjningar. Svenska: <i>konjugera</i> 'böja ett verb'.

11 MODUS	'mått, mån, sätt, vis, form'. Sättet att ange verbets handling, ett faktum, ett yttrande eller påstående kontra en befallning, något önskat, överkligt eller osäkert.
Indikativ	<i>modus indicativus</i> , av <i>indicare</i> 'tillkännage', 'meddela' är ett modus som betecknar ett påstående, att man vill ha något utsagt.
Imperativ	<i>modus imperativus</i> , av <i>imperare</i> 'befalla'.
Konjunktiv	<i>modus coniunctivus</i> eller <i>subiunctivus</i> , av <i>coniungere</i> 'sammanoka, förena' i betydelsen 'göra beroende' och <i>subiungere</i> 'förbinda', 'tillfoga', <i>sub</i> 'under', då konjunktiv för det mesta används i underordnade satser. Denna term används ofta i engelskan <i>subjunctive</i> och romanska språk fr. <i>subjonctif</i> , sp. <i>subjunctivo</i> .
Optativ	<i>modus optativus</i> , av <i>optare</i> 'önska'; sammanfaller i latin till formen med konjunktiv

12 Finit	verbform, som är begränsad till tid och/eller person; i sv. imperativ, presens, imperfekt
Infinit	verbform, som inte är begränsad till tid och/eller person; i sv. infinitiv, supinum, particip
Infinitiv	<i>modus infinitivus</i> eller <i>infinitus</i> i motsats till indikativ som också kallades <i>finitivus</i> eller <i>finitus</i> , ett obestämt modus av <i>infinitus</i> , 'obestämd, obegränsad'.
Gerundium gerundivum	Gerundium (subst.) och gerundivum (adj.), <i>modus gerundi</i> . Verbet <i>gerere</i> 'bära, utföra, göra' var ett vanligt verb i konstruktioner med gerundium- och gerundivum, ett verb som inte uttrycker något annat än att något görs utan särskild specificering. Så har just detta verb använts som termer för dessa grammatiska företeelser och den gamla ändelsen på <i>-undi</i> i stället för <i>-endi</i> har bevarats, eftersom denna form var vanlig i lagspråk och i religiöst språk.
Particip	<i>participium</i> av <i>pars, partis</i> f. 'del' och <i>capere</i> 'ta'; översättning av grekiskans $\mu\epsilon\tau\omicron\chi\eta$ delaktig av $\mu\epsilon\tau\acute{\epsilon}\chi\omega$. Ett nomen som har del i verbets natur, ett <i>verbaladjektiv</i> . Fungerar som verb genom att det kan ha aktiv och passiv form och både ha objekt och adverbial. Fungerar som ett adjektiv genom att det har adjektivets böjningsändelser och kan stå både som attribut och predikatsfyllnad.
Supinum	<i>supinus</i> 'tillbakalutad, uppåtvänd'

13 TEMPUS	<i>tempus, temporis</i> n. 'tid'; verbets tidsform
Presens	<i>tempus praesens</i> 'närvarande tid'
Perfekt	något gjort eller fullbordat; av <i>perfectus</i> , perfekt particip av <i>perficere</i>
Imperfekt	något ogjort, ofullbordat anger den durativa aspekten
Pluskvamperfekt	<i>plus quam perfectum</i> 'mer än fullgjort', 'tidigare fullbordat'
Preteritum	<i>tempus praeteritum</i> 'förbigången/förfluten tid' av <i>praeterire</i> 'gå förbi'
Futurum	<i>tempus futurum</i> 'tid som kommer att vara' av <i>futurus</i> 'blivande, tillkommande', futurum particip av <i>esse</i>
Futurum exaktum	fullbordad, "utagerad" tid. Om en handling som föregår en annan i framtiden. Ett annat namn är:
Futurum preteriti	det förflutnas futurum.

14 Aktiv	av <i>actus</i> , perfekt particip av <i>agere</i> 'handla, göra'
Passiv	av <i>passus</i> , perfekt particip av <i>pati</i> , 'tåla, lida'; man tål något, utsätts för en viss behandling, är överksam.
Agent	'en som handlar', av presens particip av <i>agere</i>
Deponens	av <i>deponere</i> 'lägga ned'. Verb med passiva former som nedlägger sin passiva betydelse.
Transitiv	av <i>transire</i> 'gå över'. Verb som kan ha ackusativobjekt kallas <i>transitiva</i> , handlingen överförs på objektet.
Intransitiv	Motsatsen till ovanstående; <i>intransitiva</i> verb kan inte ha objekt.

15 ASPEKT	<i>aspectus</i> 'syn, anblick' av <i>aspicere</i> 'betrakta', det synsätt eller den synpunkt man har på verbets handling. Om handlingen är avslutad eller pågående eller uttrycker en vana.
Deliberativ	'överläggande, övervägande' av <i>deliberare</i> 'överlägga, överväga'
Durativ	'varaktig' av <i>durare</i> 'vara, bestå'
Frekventativ	'ofta förekommande' av <i>frequens</i> med samma betydelse
Ingressiv	'inträdande' av <i>ingressus</i> , perfekt particip av <i>ingredi</i> 'gå in'
Inkoativ	'påbörjande' av <i>incohare</i> 'börja'. Inkoativa verb uttrycker att något börjar bli till.
Iterativ	'upprepande' av <i>iterare</i> 'upprepa' av <i>iterum</i> 'åter'
Progressiv	'fortskridande' av <i>progressus</i> , perfekt particip av <i>progredi</i> 'gå fram'
Regressiv	'tillbakagående' av <i>regressus</i> , perfekt particip av <i>regredi</i> 'återgå'

16 KONJUNKTION	av <i>coniungere</i> sammanbinda. Konjunktioner sammanbinder satser och satsdelar.
Adversativ	av <i>adversativus</i> 'motstridande' av <i>adversus</i> 'vänd till el. mot'
Disjunktiv	av <i>disiunctus</i> 'avvikande, olik, skiljaktig' av <i>disiungere</i> 'ta isär, åtskilja', motsatsen till <i>coniungere</i>
	fortsättning på nästa sida --->

Explanativ	'förklarande', av <i>explanare</i> 'plana ut, göra jämn, förklara'
Explikativ	'förklarande', av <i>explicare</i> 'utveckla, förklara'
Koncessiv	av <i>concessus</i> , perfekt particip av <i>concedere</i> 'gå med på, medge'
Konklusiv	av <i>conclusus</i> , perfekt particip av <i>concludere</i> 'dra en slutsats' av <i>claudere</i> 'stänga, sluta'
Konsekutiv	av <i>secutus</i> , perfekt particip av <i>consequi</i> 'följa'
Kopulativ	'sammanbindande' av <i>copula</i> 'band' av <i>co-</i> och <i>apio*</i> ; jfr <i>koppel</i> , <i>koppla</i>

17 PREPOSITION	av <i>praepositio</i> 'ställning framför' av <i>praeponere</i> 'sätta framför'. Ty. <i>Vorwort</i> . Ibland ingår i begreppet även prepositioner som är ställda <u>efter</u> sina huvudord. Många gånger benämns dessa <i>postpositioner</i> .
---------------------------	--

18 INTERJEKTION	'mellankast' är små utropsord som kan skjutas in i satsen, av <i>interiectus</i> , perfekt particip av <i>intericere</i> 'kasta emellan'
----------------------------	--

19 SATSDELAR	
Subjekt	<i>subiectus</i> 'underkastad, underlagd' av <i>subicere</i> 'kasta under'. <i>Subiectum</i> , grundordet i satsen, underkastat predikatet.
Predikat	av <i>praedicare</i> 'kungöra, utsäga'
Objekt	<i>obiectus</i> 'kastad mot, framkastad' av <i>obicere</i> 'kasta fram, kasta emot'. Något som är framkastat mot subjektet och på så sätt kommit att få betydelsen 'föremål'.
Adverbial	av adjektivet <i>adverbialis</i> 'som hör till verbet'
Attribut	tillagd bestämning av <i>attribuere</i> 'tilldela'; jfr distributiv
Apposition	en slags attribut, också en slags bestämning, av <i>appositus</i> , perfekt particip av <i>apponere</i> 'lägga till'
Epitet	av <i>ἐπιτίθημι</i> 'lägger till'

20 DIVERSE	
Absolut	av <i>absolutus</i> 'oberoende' perfekt particip av <i>absolvere</i> 'lösa från'
Accent	av <i>accentus</i> av <i>ad</i> 'till' + <i>cantus</i> 'sång'; samma betydelse som grekiskans <i>προσῳδία</i> 'prosodi'
Appellativ	'som anger en benämning' perfekt particip av <i>appellare</i> 'kalla'
Assimilation	'likagörande', av <i>ad</i> 'till' och <i>similis</i> 'lik'
Descriptiv	'beskrivande' av <i>descriptus</i> , perfekt particip av <i>describere</i> 'beskriva'
direkt	av <i>directus</i> 'riktad rätt fram' av <i>dirigere</i> 'styra, rikta'
Dissimilation	'olikagörande, isärskiljande' av <i>dis-</i> 'isär' och <i>similis</i> 'lik'
Distributiv	'fördelande' perfekt particip av <i>distribuere</i> 'fördela, dela ut'
	fortsättning på nästa sida --->

Elativ	av <i>elatus</i> 'uppburen' perfekt particip av <i>efferre</i> 'höja, resa'; används för att med ett adjektiv uttrycka en mycket hög grad.
Elision	av <i>elisio</i> 'utstötning' av <i>elidere</i> 'stöta ut'; Jfr kollision 'sammanstötning'.
Final	av <i>finis</i> 'slut, avsikt'
indirekt	motsatsen till direkt
Irreal	'icke verklig' av <i>in-</i> 'o-' + medeltidslat. <i>realis</i> 'verklig', bildat av <i>res</i> 'sak'
Kausal	av <i>causa</i> 'orsak'
Konditional	av <i>conditio, -onis</i> f. 'villkor'
Kongruens	av <i>congruere</i> 'sammanträffa, överensstämna'
Konstruktion	av <i>constructio</i> 'sammanfogning' av <i>construere</i> 'uppbygga'
Negation	'nekande ord' av <i>negare</i> 'neka'
Oblik	av <i>obliquus</i> 'böjd, riktad åt sidan'; Oblikt kasus är böjda kasusformer; jfr <i>limen</i> 'tröskel', <i>limes</i> 'gräns', <i>licium</i> 'inslag i väv'
oratio obliqua	'indirekt tal' i motsats till <i>oratio recta</i> 'direkt tal'
Partikel	av <i>particula</i> 'liten del, smådel, småord', diminutiv av <i>pars, partis</i> f. 'del'
Partitiv	'delnings-' av <i>pars, partis</i> f. 'del'
Potential	anger möjlighet, av <i>potens</i> 'mäktig, i stånd'
Reduplikation	av <i>reduplicatio</i> 'fördubbling' av <i>re-</i> 'åter' och <i>duplex</i> 'dubbel'
Syntax	grekiska σύνταξις av συντάττω 'sammanställer, samordnar' Jfr. Konstruktion.
Temporal	av <i>tempus, temporis</i> n. 'tid'

En del grammatiska termer som från början har gett namn åt en speciell företeelse har sedan utvidgat sin betydelse till att omfatta ett betydligt större användningsområde. Några exempel är **genitiv** som i början bara uttryckte ett ägande; **preposition**, vars term anger att den alltid stod före sitt huvudord; **adverb**, från början endast bestämning till verb men senare bestämning även till adjektiv och andra adverb; **ablativ** som angav betydelsen *från* något och som sedan i latin även fick lokativ och instrumental betydelse.

Alfabetisk ordlista

term	avdelning
Ablativ	3
Absolut	20
Accent	20
Ackusativ	3
ADJEKTIV	7
ADVERB	8
Adverbial	19
Adversativ	16
Agent	14
Aktiv	14
Appellativ	20
Apposition	19
Artikel	6
ASPEKT	15
Assimilation	20
Attribut	19
Commune	5
Dativ	3
Definit	9
Deklination	2
Deliberativ	15
Demonstrativ	9
Deponens	14
Descriptiv	20
Determinativ	9
Direkt	20
Disjunktiv	16
Dissimilation	20
Distributiv	20
DIVERSE	20
Dualis	4
Durativ	15
Elativ	20
Elision	20
Epitet	19
Explanativ	16
Explikativ	16
Femininum	5
Final	20
Finit	12
Frekventativ	15
Futurum	13

Futurum exaktum	13
Futurum preteriti	13
Genitiv	3
GENUS	5
Gerundium	12
Gerundivum	12
Imperativ	11
Imperfekt	13
Indefinit	9
Indikativ	11
Indirekt	20
Infinit	12
Infinitiv	12
Ingressiv	15
Inkoativ	15
Instrumentalis	3
INTERJEKTION	18
Interrogativ	9
Intransitiv	14
Irreal	20
Iterativ	15
KASUS	3
Kausal	20
Komparativ	7
Koncessiv	16
Konditional	20
Kongruens	20
Konjugation	10
KONJUNKTION	16
Konjunktiv	11
Konklusiv	16
Konsekutiv	16
Konstruktion	20
Kopulativ	16
Korrelat	9
Lokativ	3
Maskulinum	5
MODUS	11
Negation	20
Neutrum	5
NOMEN	1
Nominativ	3
NUMERUS	4

Objekt	19
Oblik	20
Optativ	11
Oratio obliqua	20
Particip	12
Partikel	20
Partitiv	20
Passiv	14
Perfekt	13
Pluralis	4
Pluskvamperfekt	13
Positiv	7
Possessiv	9
Postposition	17
Potential	20
Predikat	19
PREPOSITION	17
Presens	13
Preteritum	13
Progressiv	15
PRONOMEN	9
Reciprok	9
Reduplikation	20
Reflexiv	9
Regressiv	15
Relativ	9
SATSDELAR	19
Separativ	3
Singularis	4
Subjekt	19
SUBSTANTIV	2
Superlativ	7
Supinum	12
Syntax	20
Temporal	20
TEMPUS	13
Transitiv	14
Utrum	5
VERB	10
Vokativ	3